

GEORGIJ KOZUBOVSKIJ

O PEWNEJ PŁATNOŚCI PRZED BITWĄ GRUNWALDZKĄ

Bitwie grunwaldzkiej poświęcona jest obszerna historiografia. Dotyczy ona m.in. licznych — z obu stron konfliktu — działań dyplomatycznych, wojskowo-politycznych i finansowych bitwę tę poprzedzających, a nakierowanych na mobilizację potencjału wojskowego i gospodarczego, oraz pozyskanie sprzymierzeńców i najemników¹. Wydaje się, że skarb państwa zakonnego dysponował znacznie większymi gotowymi środkami finansowymi niż państwo polskie. Jest oczywiste, że potencjał ekonomiczny Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego przeważał, jednak państwo krzyżackie zwielokrotniło swoje siły dzięki pomocy zachodnioeuropejskich sojuszników².

Wśród licznych dokumentów związanych z przygotowaniem do wojny, uwagę zwraca list komtura Ragnety do wielkiego mistrza z 30 maja 1410 r., w którym czytamy: „[...] Witold na pewno zdecydował się wraz z królem Polskim wieść wojnę przeciwko zakonowi. Nakazał on bojarom, aby nie myśleli o pokoju — królowi zaś Polski posłał 20 000 kop groszy, które są już w drodze, aby za nie najął żołdowników”³.

Literatura przedmiotu wiązała tę wiadomość z umową o przekazaniu Witoldowi Podola, która została zrealizowana w 1411 r.⁴ Ostatnio pojawiła się hipoteza, że płatność ta mogła odbyć się w groszykach Konstantego Koriatowicza (1380–1388/1391) i odnotowywanych w dokumentach z lat 1420–1429 „podolskich półgroszkach”.

¹ S.M. Kuczyński, *Wielka wojna z Zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*, Warszawa 1960, s. 139–152; H. Łowmiański, *Polityka Jagiellonów*, Poznań 2006, s. 102–116; W. Mikołajczak, *Wojny polsko-krzyżackie*, Zakrzewo 2009, s. 95–123.

² Kuczyński, o.c., s. 139–143, 566.

³ *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae*, wyd. A. Prochaska, Cracoviae 1882 (Monumenta mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia. T. 6), nr 443, s. 209. Publikowany tylko regest polski z oryginału niemieckiego, wówczas w archiwum Zakonu Niemieckiego w Królewcu.

⁴ Н. Молчановский, *Очерк известий о Подольской земле до 1434 г.*, Киев 1885, s. 271–272; О. Білецька, *Поділля на зламі XIV–XV ст.: до витоків формування історичної області*, Одеса 2004, s. 133–137.

Zatem wielka dziś rzadkość monet Konstantego Koriatowicza wynikać miałyby z powodu wyłączenia ich z obiegu na rzecz tej płatności⁵. We wspomnianym liście komtura Ragnety nie ma jednak odniesienia do kwestii Podola, a tylko jest mowa o konkretnej sumie 1 200 000 groszy (20 000×60) na opłacenie wojska najemnego, bez bliższego określenia rodzaju monety.

Analiza zarówno znalezisk monet, jak i wymienianych w dokumentach epoki rodzajach pieniędzy wskazuje wyraźnie, że w owym czasie, wiosną 1410 r., owa suma 20 000 kop groszy mogła być zebrana tylko w groszach praskich. Praskie grosze Wacława IV (1378–1419) absolutnie dominują w skarbach monet 1. ćwierci XV w. z terytoriów Białorusi, Litwy i Ukrainy⁶. Zdecydowana większość operacji pieniężnych na ziemiach polskich i ukraińskich w 1. dziesięcioleciu XV w. także odbywała się w praskich groszach⁷.

W XV w. do Europy Wschodniej napływają też złote monety europejskie, lecz w pierwszych dziesięcioleciach bardzo rzadko są wyszczególniane w rachunkach⁸ i prawie wcale nie ma ich w znaleziskach tego czasu. Podobnie nie można brać pod uwagę rozmaitego typu srebrnych monet Litwy, Złotej Ordy i Polski.

S.M. Kuczyński zwrócił uwagę na skromność sumy, wymienionej w liście komtura Ragnety, w porównaniu do możliwości finansowych Zakonu⁹. Za przykład można wziąć umowę z królem węgierskim o wypłacie przez Zakon ogromnej na te czasy kwoty 300 000 dukatów we Frankfurcie nad Odrą na zaciąg wojsk — w tym świetle suma wysłana przez Witolda Władysławowi Jagielle jest o wiele mniejsza. Umowa Krzyżaków z Zygmuntem Luksemburczykiem przewidywała nabór do 10 000 tzw. kopii, przy żołdzie miesięcznym 24 dukaty za kopię¹⁰. Realny stosunek dukata i grosza praskiego w tym czasie wahał się w przedziale 1:23–1:26¹¹. Jednostka wojskowa zwana kopią z reguły składała się z jednego rycerza konnego i jednego lub kilku giermków oraz sług zbrojnych (łuczowników-strzelców). Liczba kopii w jednej chorągwi nie była dokładnie ustalona; przyjmuje się najczęściej ich liczbę od 60 do 180, choć wiadomo,

⁵ О. Погорелец, Р. Саввов, „Подольский полугрошок” и упоминания о нём в литовско-русских летописях, [w:] *Pieniądz — Kapitał — Praca. Wspólne dziedzictwo Europy — Białoruś — Litwa — Łotwa — Polska — Rosja — Słowacja — Ukraina. Białystok–Augustów 18–21 września 2008*, Warszawa [2009], s. 52–59.

⁶ В.Н. Рябцевич, *К вопросу о денежном обращении западнорусских земель в XIV–XV вв.*, Нумизматика и сфрагистика, 2, 1960, s. 126–127; Н.О. Соболева, *К проблеме обращения пражских грошей в русских землях в XIV–XV вв.*, Вестник Московского государственного университета, 2, 1967, s. 49–61; М.Ф. Котляр, *Грошовий обіг на території України доби феодалізму*, Київ 1971, s. 67–69; V. Smilgevičius, *Hoards of Prague Groschen in the Lithuanian museums*, Numizmatika [Bratislava], 19, 2004, s. 92–98.

⁷ J. Szwaagrzyk, *Szerokie grosze praskie na ziemiach polskich 1302–1547*, Ze skarbca kultury. Biuletyn Informacyjny Zakładu Narodowego im. Ossolińskich Biblioteki PAN, z. 18, 1967, s. 109–110; М.Ф. Котляр, *Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV–XVIII ст.*, Київ 1981, s. 27–29.

⁸ S. Kubiak, *Monety pierwszych Jagiellonów (1386–1444)*, Wrocław 1970, s. 190; М.Ф. Котляр, *о.с.*, s. 36–40.

⁹ Kuczyński, *о.с.*, s. 143.

¹⁰ *Ibidem*, s. 153.

¹¹ Z. Żabiński, *Rozwój systemów pieniężnych w Europie Zachodniej i Północnej*, Wrocław 1989, s. 75.

że niektóre chorągwie liczyły nawet kilkaset (i więcej) kopii¹². Zatem wychodząc od przykładowej kwoty 600 praskich groszy za jedną kopię, za sumę 1 200 000 groszy można było wystawić 5–15 chorągwi (2000 kopii), co odpowiadałoby około 1/15–1/5 części polsko-litewskich wojsk¹³.

Oceniając w tym świetle działania Witolda zmierzające do zmobilizowania własnych oddziałów wojskowych, pamiętając przy tym o nadzwyczaj mroźnej zimie 1409 r. i głodzie, jaki zapanował na Rusi i w Litwie¹⁴, sumę 20 000 kop groszy uznać trzeba za poważny wkład w przygotowanie grunwaldzkiego zwycięstwa.

Wersja o związku rozpatrywanej sumy z groszykami Konstantego Koriatowicza i wspomnianymi w dokumentach z lat 1420–1429 podolskimi półgroszami nie ma dostatecznego wsparcia dowodowego¹⁵. Nie przeczy to możliwości przekazania Podola Witoldowi jeszcze przed bitwą grunwaldzką, co uprawdopodobniają niektóre źródła pisane¹⁶.

ON A CERTAIN PAYMENT BEFORE THE BATTLE OF GRUNWALD/TANNENBERG

Extensive historiography has been devoted to the Battle of Grunwald/Tannenberg (1410). It concerns, among other things, numerous diplomatic, military-political and financial activities from both sides of the conflict preceding this battle, aimed at the mobilization of military and economic potential and winning over allies and mercenaries.¹ The treasure of the monastic state seems to have had much more financial resources at its disposal than the Polish state. It is obvious that the economic potential of Poland and the Grand Duchy of Lithuania prevailed, yet the state of the Teutonic Order multiplied its forces thanks to help of West-European allies.²

Among numerous documents connected with preparations for war, a letter of the commander of Ragnit to the grand master of 30 May 1410 is notable, where we

¹² Ю.М. Б о х а н, *Узбране войска ВКЛ другой паловы XIV — канца XVI ст.*, Мінск 2002, s. 233; К у с з у њ с к и, *o.c.*, s. 232–233.

¹³ Ł o w m i a ń s k i, *o.c.*, s. 107–108; М і к о ł а j c z a k, *o.c.*, s. 100.

¹⁴ Е.П. Б о р и с е н к о в, В.М. П а с е ц к и й, *Тысячелетняя летопись необычайных явлений природы*, Москва 1988, s. 288.

¹⁵ В. P a s z k i e w i c z, *The circulation of the earliest Lithuanian coins, [w:] Money Circulation in Antiquity, the Middle Ages and Modern Times: Time, Range, Intensity. International Symposium of the 50th Anniversary of Wiadomości Numizmatyczne, Warsaw, 13–14 October 2006*, Warszawa–Kraków 2007, s. 191–212.

¹⁶ Н. М о л ч а н о в с к и й, *Очерк известий о Подольской земле до 1434 г.*, Киев 1885, s. 271–272; М. Г р у ш е в с ь к и й, *Історія України-Руси*, Т. 4, Київ 1993, s. 78; О. Б і л е ц ь к а, *Поділля на зламі XIV–XV ст.: до витоків формування історичної області*, Одеса 2004; J. К у р т y k a, *Repertorium podolskie. Dokumenty do 1430 r.*, Rocznik Przemyski, T. XL, 2004, z. 4, s. 212–213.

¹ References indicate bibliographic footnotes in the Polish text.

read: “[...] Vytautas certainly decided together with the king of Poland to wage war against the Order. He ordered boyars not to think about peace — while he sent the king of Poland 20 000 threescore groschen, which already are on the way, so that he could hire mercenaries for them”.³

The literature of the subject associated this message with an agreement for handing over Podolia to Vytautas, which was accomplished in 1411.⁴ A hypothesis has appeared recently that the payment could have been made in small grossi of Duke Constantine Karijotaitis (1380–1388/1391) and ‘Podolian half-groschen’ noted down in documents from 1420–1429. Thus a great scarcity of coins of Constantine Karijotaitis today would result from their withdrawing from circulation for this payment.⁵ In the above letter of the commander of Ragnit, however, there is no reference to Podolia, and he only mentions the specific sum of 1 200 000 grossi (20 000×60) for paying the hired soldiers, not defining closer the kind of coin.

Nevertheless, the analysis of both the coin finds and types of money mentioned in the documents of the period clearly indicates that at that time, in spring 1410, a sum of 20 000 threescore groschen could be collected only in Prager groschen. Prager groschen of Wenceslaus IV (1378–1419) completely dominate in coin hoards of the first quarter of the fifteenth century from the area of Belarus, Lithuania and Ukraine.⁶ The straight majority of financial operations in the lands of Poland and Ukraine in the first decade of the fifteenth century also were performed in Prager groschen.⁷

In the fifteenth century also gold European coins come to East Europe, yet in the first decades they are very rarely specified in accounts⁸ and hardly present in the finds of the time. Similarly, various kinds of silver coins of Lithuania, the Golden Horde and Poland cannot be taken into account.

S.M. Kuczyński pointed out the modesty of the sum mentioned in the letter of the commander of Ragnit, as compared with the financial capabilities of the Order.⁹ The agreement with the Hungarian king on the payment of the then vast amount of 300 000 ducats by the Order in Frankfurt (Oder) for the recruitment of soldiers could serve as an example — in this light the sum sent by Vytautas to Ladislas Jogaila is much smaller. The agreement of the Teutonic Knights with King Sigismund of Hungary includes recruitment to 10 000 so-called spears, at a monthly pay of 24 ducats per spear.¹⁰ The real ratio of ducat and Prager groschen at that time was within the range 1:23–1:26.¹¹ The military unit called a spear generally was composed of one horse knight and one or several squires and armed servants (bowmen-shooters). The number of spears in one company was not precisely established; their number is most often assumed to range from 60 to 180, although it is known that some companies amounted to even several hundred (and more) spears.¹² Therefore, coming from a model sum of 600 Prager groschen for one spear, for a sum of 1 200 000 groschen 5–15 companies (2000 spears) could have been equipped, which would correspond to about 1/15–1/5 parts of the Polish-Lithuanian army.¹³

Judging in this light the action of Vytautas intending to mobilize his own military troops, while we remember the extremely frosty winter 1409 and famine which prevailed in Rus and Lithuania,¹⁴ a sum of 20 000 threescore groschen must be considered a serious contribution to the preparation of the Grunwald victory.

The version about the relationship between the sum in question and the small grossi of Constantine Karijotaitis and Podolian half-groschen mentioned in docu-

ments from 1420–1429 does not have sufficient support with evidence.¹⁵ This does not contradict the possibility of handing over Podolia to Vytautas as early as before the battle of Grunwald, which is made credible by some written sources.¹⁶

Adres autora / Author's address:

01210, проспект Героїв Сталінграда, 12

Інститут археології НАНУ,

Георгій Козубовський, науковий співробітник, кандидат історичних наук

т. 2784405, aagexp@iananu.org.ua